

دکتر عبدالله شفیع آبادی
استاد دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی
دانشگاه علامه طباطبائی

ارزشیابی دیدگاه‌های دانشجویان و اعضای هیئت علمی از استاد راهنما و ارائه ویژگی‌های مطلوب

مقدمه

تجارب تحصیلی و شغلی و اجرایی چندین سال پژوهشگر در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی کشور، مزید آن است که دانشجویان در تمام مقاطع تحصیلی و همه رشته‌ها، کم و بیش مشکلات گوناگون در زمینه‌های تحصیلی و شغلی و شخصی و خانوادگی دارند و به کمک و همبازی متخصصان برای حل آنها نیازمندند. در تأیید این مطلب، در پژوهشی که در سال ۱۳۷۴ تحت عنوان "مشکلات دانشجویان و ضرورت تأسیس مرکز مشاوره در دانشگاه‌ها با همکاری دانشجویان رشته‌های پرستاری، علوم تربیتی، و ریاضی دانشگاه‌های علوم پزشکی شهید بهشتی، علامه طباطبائی، و صنعتی شریف، با استفاده از پرسشنامه انجام گرفت، مشخص شد که اولاً دانشجویان دختر و پسر در همه رشته‌ها در زمینه‌های تحصیلی، روحی، زندگی شخصی و خانوادگی مشکل دارند. ثانیاً، همه دانشجویان لزوم ایجاد مرکز مشاوره را در دانشگاه به شدت ضروری می‌دانند و بر این باورند که تأسیس مرکز مشاوره

کتابخانه دیجیتال
www.diglib.ir
www.diglib.ir

می تواند در نگاه نو لازم مشکلات آنان بسیار مؤثر باشد.

به نظر می رسد که قبل از آنکه برای دانشجویان مشکلی به وجود آید که آنان را مجبور به مراجعه به مرکز مشاوره نماید، می توان با انجام یک سلسله اقدامات پیشگیرانه، از وقوع آن جلوگیری کرد. یکی از مهمترین تلاش ها در این زمینه، انتخاب "استاد راهنما" برای دانشجویان در بدو ورود به دانشگاه است که با کمک او می توان استعداد های بالقوه قشر جوان و متفکر را که در سازندگی و پیشبرد جامعه نقش اساسی دارند شکوفا کرد.

این مقاله بر یافته های تحقیق از ۳۰۰ نفر دانشجو (۱۲۵ مرد و ۱۷۵ زن) در دانشگاه های علامه طباطبائی، شاهد و تهران و ۱۴۰ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه های علامه طباطبائی، شاهد، تهران، صنعتی شریف، و امیر کبیر استوار است. ابزار تحقیق، پرسشنامه ای است که ضرورت، خصوصیات، وظایف و امکانات لازم برای فعالیت استاد راهنما را از دیدگاه اعضای هیئت علمی و دانشجویان می سنجد. ابتدا استاد راهنما تعریف می شود و بعد انواع مشکلات دانشجویان بر اساس پاسخ های خودشان مطرح می گردند و سپس ضرورت، خصوصیات، وظایف، و امکانات لازم برای انجام وظایف استاد راهنما بر اساس نظرات اعضای هیئت علمی و دانشجویان که از پرسشنامه استخراج و طبقه بندی شده است بررسی و در جداول ذیربط ارائه می شوند و در نهایت، نتایج و پیشنهادها مطرح می گردند.

تعریف استاد راهنما

استاد راهنما از دو کلمه "استاد" و "راهنما" مرکب است. استاد در معنی عام، به کسی اطلاق می شود که در زمینه ای تبحر و تخصص داشته باشد. در اصطلاح خاص دانشگاهی، استاد کسی است که پس از طی مرتبه دانشجویی، به این مقام ارتقا یابد و در رشته تخصصی خود به درجه اجتهاد برسد. استادی بالاترین مرتبه دانشگاهی محسوب می شود. در اصطلاح عام دانشگاهی، به هر عضو هیات علمی کلمه "استاد" اطلاق می گردد.

راهنما کسی است که امر راهنمایی را انجام می دهد. راهنمایی عبارت است از ارائه اطلاعات موثق و دقیق در زمینه های شخص به فرد که باعث افزایش آگاهی و بصیرت او می گردد و به تصمیم گیری مناسب و مطلوب می انجامد و در نهایت از بروز مشکلات پیشگیری می شود. هر چه اطلاعات دقیق تر و بیشتر باشد و با شیوه ای درست تر ارائه گردد، دقت و صحت تصمیمات اتخاذ شده بیشتر خواهد بود. (شفیع آبادی، ۱۳۷۵).

در اینجا ارائه تعریفی از مشاوره نیز لازم به نظر می رسد. مشاوره که یکی از فنون راهنمایی می باشد، عبارت است از رابطه عاطفی - ذهنی حضوری بین مراجعه کننده و مشاور که به تشخیص مشکل کنشی و ارائه درمان منجر می گردد. در مقایسه "راهنمایی" با "مشاوره" می توان ادعا کرد که همه انسان ها، در همه زمان ها، در زمینه های مختلف، به راهنمایی نیاز دارند.

در حالی که افراد مشکل دار، برای حل مشکل و یا رفع موانع رشد، به مشاوره محتاج هستند. بنابراین، راهنمایی، جنبه پیشگیری و مشاوره، جنبه درمان دارد.

با توجه به تعریفی که از راهنمایی و مشاوره ارائه شد، معلوم می شود که بیشترین فعالیت ها و وظایف استاد راهنما، در حیطه راهنمایی قرار می گیرد. گرچه در مواردی نیز لازم می آید که به مشاوره با دانشجو پردازد. در صورتی که استاد راهنما به هر دلیلی نتواند اقدام مؤثر در جهت حل مشکل دانشجو معمول دارد، باید او را به سایر مراجع و مراکز درمانی و از جمله به کلینیک مشاوره دانشگاه ارجاع دهد.

"استاد راهنما"، فردی است از اعضای هیئت علمی دانشکده که با قوانین و مقررات آموزشی، با وظایف ادارات و واحدهای مختلف دانشکده و دانشگاه، و با امکانات داخل و خارج دانشگاه آشنایی دارد و در مواقع ضروری می تواند دانشجویان را با برنامه ریزی دقیق و سنجیده، در جهت اتخاذ تصمیمات منطقی و مناسب یاری دهد. یک استاد راهنمای موفق قادر است با دانشجویانش رابطه عاطفی مطلوب برقرار سازد. نتیجه چنین رابطه ای، زدودن و یا کاهش مشکلات عاطفی، تحصیلی، و رفتاری دانشجویان خواهد بود.

استاد راهنما دو سلسله اهداف آتی و غایی را در راهنمایی دانشجوی پیگیری می کند. در هدف آتی به دانشجویان کمک می شود تا مشکلات تحصیلی، شغلی، خانوادگی و شخصی خود را بشناسند و در جهت حل آنها اقدام کنند. پرورش اعتماد به نفس، افزایش رشد و بالا بردن توان تشخیص دانشجو برای تصمیم گیری مناسب و حل مشکلات توسط خودش، در زمره اهداف غایی قرار می گیرند (شفیع آبادی و ناصری، ۱۳۷۳).

امروزه در دانشگاه های کشور، به منظور راهنمایی دانشجویان به خصوص در امور تحصیلی، فردی با عنوان "استاد راهنما" وجود دارد که هدایت تعدادی دانشجو را در طول مدت تحصیل بر عهده می گیرد. متأسفانه به دلایل مختلف، بسیاری از دانشجویان حتی از وجود چنین عنوان و فردی بی اطلاع هستند. در عین حال، دانشجویانی که از کمک های استاد

راهنا در طول مدت تحصیل بهره برده‌اند، مفید بودن آن را تأیید می‌کنند ولی میزان و سطح کمک‌های ارائه شده را، بسیار کم و ناچیز می‌دانند.

ضرورت استاد راهنا

دانشجویان همچون همه انسان‌ها به راهنمایی نیاز دارند تا اولاً از ایجاد مشکل برای آنان پیشگیری شود و ثانیاً، در صورت وقوع مشکل، به حل آن اقدام گردد.

عده‌ای از جوانان که پس از پایان تحصیلات دورهٔ دبیرستان وارد دانشگاه می‌شوند به منظور ادامهٔ تحصیل، ناگزیر شهر و دیار خود را ترک می‌کنند و در شهر دیگری مقیم می‌شوند. این جابجایی در سن جوانی و نیز نا آشنایی با قوانین و مقررات آموزش عالی و بی‌اطلاعی از رشته‌های تحصیلی، مشکلاتی از جمله احساس تنهایی، بی‌قراری و گناه افسردگی به وجود می‌آورد. اگر دانشجو در آغاز ورود به دانشگاه تحت راهنمایی استادی قرار گیرد که خود قبلاً طعم مواجهه با چنین مشکلاتی را به نوعی چشیده و اندوخته‌ای غنی از تجارب مفید و ارزنده دارد، تشویق و نگرانی او به امیدواری و آرامش و اعتماد به نفس مبدل خواهد شد. در این موقعیت، علاوه بر اینکه توان‌های بالقوه دانشجو شکوفا می‌گردد، او همواره احساس می‌کند که در دانشگاه یار و یابوری با تجربه و دل‌سوز دارد که در مواقع ضروری می‌تواند برای دریافت کمک به او مراجعه کند. چنین احساسی بسیار دلپذیر و تسکین دهنده است. لذا استاد راهنمای آگاه به وظایف خویش، قادر است با ارائه رهنمودهای درست و مناسب در زمینه‌های تحصیلی، شغلی، شخصی و خانوادگی، تکیه‌گاهی مطمئن برای دانشجو باشد و او را در پیشگیری از بروز مشکلات و درمان به موقع ناراحتی‌ها یاری دهد.

برای توجه بیشتر ضرورت استاد راهنا در دانشگاه‌ها، می‌توان مشکلات دانشجویان را به طور کلی در سه طبقهٔ "تحصیلی"، "اجتماعی - روانی"، و "اقتصادی" تقسیم بندی کرد. مشکلات تحصیلی شامل اطلاع ناکافی از رشته‌های تحصیلی، کثرت تعداد دانشجویان در کلاسهای درس که مانع برقراری ارتباط سازنده دانشجویان با یکدیگر و استاد با دانشجویان می‌گردد و کم‌اطلاعی از مقررات و قوانین آموزشی نظیر مرخصی تحصیلی، حذف درس، تغییر رشته و انتقال از جمله مشکلات اجتماعی - روانی می‌تواند، رابطهٔ نامطلوب دانشجو با دوستان در خوابگاه و انواع مختلف ناراحتی‌های روانی را نام برد. در زمینهٔ مشکلات اقتصادی، مواردی نظیر تهیهٔ مسکن، خرید کتاب و لوازم التحریر، هزینهٔ رفت و آمد و تغذیه،

و پرداخت شهریه در برخی دانشگاه‌ها قابل ذکر است.

در زمینهٔ ضرورت وجود استاد راهنا، نظر ۱۴۰ نفر عضو هیئت علمی بر اساس اطلاعات بدست آمده از پرسشنامه بدین گونه است: ۱۳۲ نفر (۳/۹۴ درصد) وجود استاد راهنا را برای کمک به حل مشکلات دانشجویان ضروری دانسته‌اند و به پرسش "آیا وجود استاد راهنا برای راهنمایی دانشجویان در دانشگاه ضروری است؟" پاسخ مثبت داده‌اند. این عده دلایل متعددی در توجیه این ضرورت ذکر کرده‌اند که برخی از آنها عبارتند از: نیاز دانشجو به شناخت رشته‌های و محتوای دورس، آشنا سازی دانشجویان تازه وارد با دانشگاه و نظام آموزشی عالی، کمک به حل مشکلات روانی و خانوادگی دانشجویان، کمک به پیشگیری از پیدایش مشکلات مختلف و جلوگیری از افت تحصیلی.

برای شناخت انواع مشکلات دانشجویان، پژوهشگر از کلیه دانشجویان مورد تحقیق خواست مشکلات خود را بدون ذکر نام و مشخصات روی ورق کساغذی بنویسد. این مشکلات پس از استخراج و طبقه بندی در جدول شماره ۱ درج شده است. تنوع و فراوانی مشکلات مطرح شده، ضرورت وجود استاد راهنا را در دانشگاه‌ها بیش از پیش مورد تأیید قرار می‌دهد.

انواع مشکلات دانشجویان زن و مرد که به وسیله خود آنان ایراز شده است، در جداول (۱- الف) الی (۱- ه) نشان داده شده است. جدول شماره (۱- الف) مبین مشکلات مربوط به امور زندگی روزمره شامل مشکلات خوابگاه، رفت و آمد، کیفیت غذاهای مسکن، و تفریح و رفاه است. در جدول شماره (۱- ب)، مشکلات مربوط به امور روانی شامل احساس غربت، ناراحتی روانی، و عدم اعتماد به نفس درج گردیده است. جدول شماره (۱- ج) مشکلات مربوط به امور اجتماعی یعنی ازدواج و خانواده، برقراری ارتباط با جنس مخالف، برقراری روابط اجتماعی، و برخورد نا مناسب برخی استادان را نشان می‌دهد. جدول شماره (۱- د) نشان دهنده مشکلات مربوط به تحصیل و شغل و جسم است. در نهایت، جدول شماره (۱- ه) مبین مشکلات مالی و خرید کتاب و کاغذ و تهیهٔ بن لوازم التحریر می‌باشد. لازم به توضیح است که بر اساس اطلاعات به دست آمده، اولویت مشکلات دانشجویان زن و مرد به طور کلی به ترتیب عبارتند از مشکلات مالی خوابگاه، خرید و کتاب و کاغذ، مشکلات تحصیلی، شغلی، رفت و آمد، کیفیت غذاهای تفریح و رفاه، برخورد نا مناسب برخی استادان، احساس غربت و تنهایی، ازدواج، ناراحتی عاطفی و اجتماعی، عدم اعتماد به نفس، ارتباط با جنس مخالف، مسکن، و ناراحتی جسمی.

جدول (۱ - ج) فراوانی و درصد مشکلات در امور اجتماعی

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع مشکل	
۲۴	۳۰	مرد	ازدواج و خانواده
۲۵/۷	۴۵	زن	
۸	۱۰	مرد	ارتباط با جنس مخالف *
۲۲/۹	۴۰	زن	
۲۵/۶	۳۲	مرد	روابط اجتماعی *
۱۴/۳	۲۵	زن	
۲۵/۲	۴۴	مرد	برخورد نامناسب برخی استادان
۲۸	۴۹	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۱ - د) فراوانی و درصد مشکلات دانشجویان در امور تحصیل و شغل و جسم

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع مشکل	
۵۲/۸	۶۶	مرد	تحصیلی
۴۲/۹	۷۵	زن	
۴۱/۶	۵۲	مرد	شغلی *
۳۴/۳	۶۰	زن	
۹/۶	۱۲	مرد	جسمی *
۱۱/۴	۲۰	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۱ - ب) فراوانی و درصد مشکلات دانشجویان در امور مربوط به زندگی روزمره

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع مشکل	
۵۶/۸	۷۰	مرد	خوراکی
۵۷/۱	۱۰۰	زن	
۴۹/۶	۶۲	مرد	رفت و آمد *
۲۲/۹	۴۰	زن	
۴۶/۴	۵۸	مرد	کیفیت غذا *
۲۵/۷	۴۵	زن	
۱۴	۱۸	مرد	مسکن
۱۱/۴	۲۰	زن	
۲۳/۶	۴۲	مرد	تفریح و رفاه
۳۱/۴	۵۵	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۱ - ا) فراوانی و درصد مشکلات دانشجویان در امور روانی

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع مشکل	
۲۰/۸	۲۶	مرد	احساس غریب و تنهایی
۳۱/۴	۵۵	زن	
۲۸	۳۵	مرد	ناآرامی روانی *
۲۲/۹	۴۰	زن	
۱۱/۲	۱۴	مرد	عدم اعتماد به نفس *
۲۵/۷	۴۵	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

دکتر عبدالرضا سجادی
 جدول (۱) - فراوانی و درصد مشکلات دانشجویان در امور مالی و خرید کتاب و کاغذ
 www.dr-a-sajjadi.ir

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع مشکل	
۸۴/۸	۱۰۶	مرد	مالی*
۲۲/۹	۷۵	زن	
۴۹/۶	۶۲	مرد	خرید کتاب و کاغذ و تهیه بن لوازم التحریر*
۶۲/۹	۱۱۰	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

خصوصیات استاد راهنما

خصوصیات استاد راهنما از دیدگاه دانشجویان زن و مرد و نیز استادان در جداول شماره (۲ - الف) الی (۲ - ح) درج گردیده است. جدول شماره (۲ - الف) مبین دیدگاه دانشجویان درباره خصوصیات جسمی استاد راهنماست. در زمینه همین ویژگی، دیدگاه‌های دانشجویان و استادان در جدول شماره (۲ - ب) مورد مقایسه قرار گرفته است. در جدول شماره (۲ - ج) نظر دانشجویان زن و مرد در زمینه امکان دسترسی و جنسیت استاد راهنما مطرح شده است و در همین رابطه، جدول شماره (۲ - د) نظرات دانشجویان و استادان را درباره خصوصیات ذکر شده، مورد مقایسه قرار می‌دهد. جدول شماره (۲ - ه) خصوصیات روانی استاد راهنما را از دیدگاه دانشجویان زن و مرد نشان می‌دهد و در جدول شماره (۲ - و) دیدگاه‌های دانشجویان با نظر استادان در زمینه خصوصیات روانی استاد راهنما مقایسه شده است. در جدول شماره (۲ - ز) نظر دانشجویان زن و مرد در مورد خصوصیات مربوط به اطلاعات علمی استاد راهنما ارائه گردیده و دیدگاه دانشجویان با استادان در مورد همین خصوصیات در جدول شماره (۲ - ح) مقایسه شده است.

لازم به توضیح است که اولویت خصوصیات استاد راهنما که از جانب دانشجویان مطرح شده، به ترتیب عبارتند از آگاهی از مقررات و قوانین آموزشی، داشتن تعادل و ثبات روانی،

راز داری، در دسترس بودن استاد راهنما و داشتن وقت کافی، توان برقراری رابطه حساس ایمان و پایبندی به ارزش‌ها، آشنایی با اصول و فنون روانشناسی و مشاوره، برخورداری سلامت جسمی، داشتن تخصص در رشته تحصیلی دانشجویان، آراستگی ظاهری، هم‌جنس بودن با مراجعه‌کننده. اولویت خصوصیات استاد راهنما از دیدگاه اعضای هیئت علمی ترتیب عبارتند از راز داری، تعادل و ثبات روانی، توان برقراری رابطه حساس، آگاهی مقررات و قوانین آموزشی، تخصص در رشته تحصیلی دانشجویان، ایمان و پایبندی به ارزش‌ها داشتن وقت کافی و در دسترس بودن، آشنایی با مبانی و فنون روانشناسی و مشاوره، سلامت جسمی، آراستگی ظاهری، هم‌جنس بودن با مراجعه‌کننده. لازم به یاد آوری است اعضای هیئت علمی علاوه بر موارد فوق، به خصوصیات دیگری از جمله خوش قولی، وقت‌شناسی، بخصوص "متاهل بودن، برخورداری از قدرت برنامه ریزی و مدیریت سازماندهی، صبور و با حوصله بودن، انتقاد پذیری، قاطعیت در تصمیم‌گیری و اجرا، بی‌طرفانه عمل کردن نیز اشاره کرده‌اند.

جدول (۲ - الف) فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در مورد خصوصیات جسمی استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع مشکل	
۵۰/۴	۶۳	مرد	آراستگی ظاهر*
۶۰/۶	۱۰۶	زن	
۶۸/۸	۸۶	مرد	سلامت جسمی
۷۳/۷	۱۲۹	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول ۲ - ج مقایسه فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان و استادان در مورد خصوصیات جسمی استاد راهنما

جسمی استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع خصوصیت	
۵۵/۵	۱۶۹	دانشجویان	آراستگی ظاهر
۴۶/۴	۶۵	استادان	
۷۱/۲	۲۱۵	دانشجویان	سلامت جسمی
۷۵	۱۴۰	استادان	

دکتري عبدالله شهبازي
مقایسه فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان و استادان در مورد خصوصیات جسمی استاد راهنما
www.dbs-a-shahjahanu.ac.ir

جدول ۲ - د مقایسه فراوانی درصد پاسخ‌های دانشجویان و استادان در مورد

خصوصیات مربوط به امکان دسترسی و جنسیت استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع خصوصیت	
۸۵/۱	۲۵۰	دانشجویان	در دسترس بودن
۸۱/۴	۱۱۴	استادان	
۴۴	۱۳۸	دانشجویان	همجنس بودن *
۳۰	۴۲	استادان	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول ۲ - ه فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در مورد خصوصیات روانی استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع خصوصیت	
۸۶	۱۰۸	مرد	توان برقراری رابطهٔ حسنه *
۸۴	۱۴۷	زن	
۹۰/۴	۱۱۳	مرد	تعادل و ثبات روانی
۸۵/۷	۱۵۰	زن	
۷۹	۹۹	مرد	ایمان و پایداری به ارزش‌ها
۸۳/۴	۱۴۶	زن	
۸۴	۱۰۵	مرد	راز داری
۸۹/۷	۱۵۷	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول ۲ - ج فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در مورد

خصوصیات مربوط به امکان دسترسی و جنسیت استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع خصوصیت	
۹۶	۱۲۰	مرد	در دسترس بودن *
۷۴/۲	۱۳۰	زن	
۳۲	۴۰	مرد	هم جنس بودن *
۵۶	۹۸	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۲-و) مقایسه فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان و استادان در مورد خصوصیات روانی استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع خصوصیت	
۸۵	۲۵۵	دانشجویان	توان برقراری رابطه حسنه
۸۸/۶	۱۲۴	استادان	
۸۸/۰۵	۲۶۳	دانشجویان	تعادل و ثبات روانی
۹۲/۱	۱۲۹	استادان	
۸۱/۲	۲۴۵	دانشجویان	ایمان و پایداری به ارزش‌ها
۸۵	۱۱۹	استادان	
۸۶/۸	۲۶۲	دانشجویان	وازداری
۹۶/۴	۱۳۵	استادان	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۲-ز) فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در زمینه خصوصیات مربوط به

اطلاعات علمی استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع خصوصیت	
۷۶/۸	۹۶	مرد	متخصص در رشته دانشجو *
۵۸/۲	۱۰۲	زن	
۸۹/۶	۱۱۲	مرد	آگاهی از مقررات و قوانین آموزشی
۸۸	۱۵۴	زن	
۸۴	۱۰۵	مرد	آشنایی با روانشناسی و مشاوره
۷۵/۴	۱۳۲	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۲-ح) مقایسه فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان و استادان در زمینه

خصوصیات مربوط به اطلاعات علمی استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع خصوصیت	
۶۷/۵	۱۹۸	دانشجویان	متخصص در رشته دانشجو *
۸۷/۱	۱۲۲	استادان	
۸۸/۸	۲۶۶	دانشجویان	آگاهی از مقررات و قوانین آموزشی
۸۸/۵	۱۲۴	استادان	
۷۹/۷	۲۳۷	دانشجویان	آشنایی با روانشناسی و مشاوره
۷۸/۵	۱۱۰	استادان	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

وظایف استاد راهنما

دیدگاه‌های دانشجویان زن و مرد و نیز استادان، درباره وظایف استاد راهنما در جداول شماره (۳- الف) الی (۳- ز) درج گردیده است. جدول شماره (۳- الف) نشان دهنده نظر دانشجویان در مورد وظایف آنها در امور تحصیلی است. در جدول شماره (۳- ب) وظایف استاد راهنما که مربوط به امور خانوادگی و شخصی است از دیدگاه دانشجویان مطرح شده است. جدول شماره (۳- ج) وظایف استاد راهنما را در رابطه با امور مالی و اداری از دیدگاه دانشجویان نشان می‌دهد. جدول شماره (۳- د) نشانگر وظایف استاد راهنما در رابطه با امور شغلی از نظر دانشجویان است. در جدول شماره (۳- ه) وظایف استاد راهنما در تمام امور مربوط به تحصیلی، خانوادگی و شخصی، مالی و اداری، و امور شغلی از دیدگاه دانشجویان مطرح گردیده است، و در جدول شماره (۳- ز) نظرات دانشجویان با نظرات استادان در زمینه همان صفات مورد مقایسه قرار گرفته‌اند.

بر اساس اطلاعات به دست آمده، ترتیب اولویت وظایف استاد راهنما که از جانب دانشجویان مطرح شده عبارتند از: توجیه آیین نامه‌ها و مقررات آموزشی، کمک به حل مشکلات عاطفی، کمک به شغل یابی، شناساندن دروس، ارائه اطلاعات شغلی، کمک در امر

کمک در حل مشکلات خوابگاه، ارائه کمک‌های مالی، و کمک در انجام کارهای

رتب و وظایف استاد راهنما از دیدگاه اعضای هیئت علمی به ترتیب عبارتند از: معرفی
 تحصیلی، توجیه آیین نامه‌ها و مقررات آموزشی، شناساندن دروس، کمک به شغل
 ارائه اطلاعات شغلی، کمک در امر ازدواج، کمک به حل مشکلات خوابگاه، کمک به
 مشکلات عاطفی، کمک در انجام کارهای اداری، و ارائه کمک‌های مالی.
 م. به یاد آوری است که ترتیب اولویت و وظایف استاد راهنما در رسیدگی به مشکلات از
 دانشجویان و نیز اعضای هیئت علمی عبارتند از: امور تحصیلی، امور شغلی، امور
 شخصی و امور مالی و اداری.

جدول (۳ - الف) فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در مورد وظایف استاد
 راهنما در زمینه امور تحصیلی

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری		نوع وظیفه
		مرد	زن	
۸۲/۴	۱۰۳	مرد	زن	توجیه آیین نامه‌ها و مقررات
۸۵/۱	۱۴۹	مرد	زن	
۹۴/۴	۱۱۸	مرد	زن	شناساندن دروس
۵۷/۷	۱۰۱	مرد	زن	
۷۵/۲	۹۴	مرد	زن	معرفی رشته‌های تحصیلی
۷۹/۴	۱۳۹	مرد	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۳ - ب) فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در مورد وظایف
 راهنما در زمینه امور خانوادگی و شخصی

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری		نوع وظیفه
		مرد	زن	
۶۶/۴	۸۳	مرد	زن	کمک در امر ازدواج
۷۳/۱	۱۲۸	مرد	زن	
۹۶	۱۲۰	مرد	زن	کمک به حل مشکلات عاطفی*
۶۷/۴	۱۱۸	مرد	زن	
۶۵/۶	۸۲	مرد	زن	کمک در حل مشکلات خوابگاه
۶۹/۱	۱۲۱	مرد	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۳ - ج) فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در مورد وظایف استاد راهنما
 زمینه امور مالی و اداری

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری		نوع وظیفه
		مرد	زن	
۶۸	۸۵	مرد	زن	کمک مالی*
۳۸/۳	۶۷	مرد	زن	
۴۱/۶	۵۲	مرد	زن	کمک در انجام کارهای اداری
۴۸	۸۴	مرد	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۳-د) فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در مورد وظایف استاد راهنما در زمینه امور شغلی

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع وظیفه	
۷۲	۹۰	مرد	ارائه اطلاعات شغلی
۷۵/۴	۱۳۲	زن	
۹۶	۱۲۰	مرد	کمک به شغل یابی *
۶۵/۷	۱۱۵	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۳-ه) فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در مورد وظایف استاد راهنما در زمینه‌های تحصیلی، خانوادگی، اداری و شغلی

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع وظیفه	
۸۴	۱۰۵	مرد	امور تحصیلی *
۷۴	۱۲۹	زن	
۷۶	۹۵	مرد	امور خانوادگی و شخصی
۶۹/۸	۱۲۲	زن	
۵۴/۸	۶۸	مرد	امور مالی و اداری *
۴۳/۱	۷۵	زن	
۸۴	۱۰۵	مرد	امور شغلی *
۷۰/۵	۱۲۳	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۳-ز) مقایسه فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان و استادان در مورد وظایف استاد راهنما در زمینه‌های تحصیلی، خانوادگی، اداری، و شغلی

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع وظیفه	
۷۹	۲۳۱	دانشجویان	امور تحصیلی *
۸۹/۵	۱۲۵	استادان	
۷۲/۹	۲۱۷	دانشجویان	امور خانوادگی و شخصی
۶۷/۶	۹۴	استادان	
۴۸/۹	۱۴۴	دانشجویان	امور مالی و اداری
۴۶	۶۴	استادان	
۷۷/۲	۲۲۸	دانشجویان	امور شغلی
۷۸/۵	۱۱۰	استادان	

امکانات مورد نیاز استاد راهنما

جداول شماره (۴- الف) تا (۴- د) نظر دانشجویان و استادان را در مورد امکاناتی که استاد راهنما باید برای انجام وظایف محوله در اختیار داشته باشد مطرح می‌سازد. جدول شماره (۴- الف) نظر دانشجویان را بیشتر درباره امکانات فیزیکی نشان می‌دهد و در جدول شماره (۴- ب) نظر دانشجویان با نظر استادان در زمینه همین امکانات مقایسه شده است. جدول شماره (۴- ج) نظر دانشجویان بیشتر درباره امکانات اطلاعاتی و نیروی انسانی مطرح شده و در جدول شماره (۴- د) نظر دانشجویان و استادان درباره همین امکانات مورد مقایسه قرار گرفته است.

از اطلاعات بدست آمده این نتیجه به دست می‌آید که اولویت امکانات مورد نیاز استاد راهنما برای انجام وظایف محوله از دیدگاه دانشجویان، به ترتیب عبارتند از: داشتن وقت کافی و در دسترس بودن، اطاق مناسب، همکاری جدی مسئولان دانشگاه با استاد راهنما به منظور اجرای تصمیمات اتخاذ شده، دسترسی استاد راهنما به منابع ارجاعی به طوری که در

مواقع ضروری می‌تواند برای کمک به دانشجو برای تشکیل پرونده تحصیلی، دسترسی استاد راهنما به تلفن دو اطاق کارش، کتاب آیین نامه‌ها و مقررات آموزشی به طوری که هر زمان که لازم باشد دانشجو و استاد راهنما به آن مراجعه کنند، و بودجه‌ای در اختیار استاد راهنما باشد تا در مواقع ضروری برای کمک به دانشجو از آن استفاده کند.

اولویت‌های امکانات استاد راهنما از دیدگاه اعضای هیئت علمی به ترتیب عبارتند از: دسترسی استاد راهنما به منابع ارجاعی، همکاری جدی مسئولان دانشگاه، داشتن وقت کافی و در دسترس بودن، در اختیار داشتن اطلاعات اولیه درباره دانشجو برای تشکیل پرونده تحصیلی، اطاق مناسب، کتاب آیین نامه‌ها و مقررات آموزشی، بودجه، و تلفن.

جدول (۴ - الف) فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در مورد امکانات مورد نیاز استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع امکانات	
۹۷/۶	۱۲۲	مرد	اطاق مناسب *
۶۸/۵	۱۲۰	زن	
۸۴	۱۰۵	مرد	تلفن *
۶۴	۱۱۲	زن	
۷۲	۹۰	مرد	بودجه
۶۸	۱۱۹	زن	
۹۴/۴	۱۱۸	مرد	وقت
۹۰/۸	۱۵۹	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۴ - ب) مقایسه فراوانی پاسخ‌های دانشجویان و استادان در مورد امکانات مورد نیاز استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع امکانات	
۸۳/۵	۲۴۲	دانشجویان	اطاق مناسب
۹۰	۱۲۶	استادان	
۷۴	۲۱۷	دانشجویان	تلفن *
۸۵/۷	۱۲۰	استادان	
۷۰	۲۰۹	دانشجویان	بودجه *
۸۸/۶	۱۲۴	استادان	
۹۲/۶	۲۷۷	دانشجویان	وقت کافی
۹۴/۳	۱۳۱	استادان	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

جدول (۴ - ج) فراوانی و درصد پاسخ‌های دانشجویان در مورد امکانات مورد نیاز استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع امکانات	
۷۶/۸	۹۶	مرد	اطلاعات اولیه درباره دانشجو
۸۰	۱۴۰	زن	
۷۹/۲	۹۹	مرد	همکاری جدی مسئولان دانشگاه
۸۲/۸	۱۴۵	زن	
۸۸	۱۱۰	مرد	کتاب آیین نامه‌های و مقررات
۵۸/۸	۱۰۳	زن	
۷۵/۲	۹۴	مرد	منابع ارجاعی
۸۴	۱۴۷	زن	

* تفاوت معنی دار نسبت‌ها در سطح ۵ درصد

امکانات مورد نیاز استاد راهنما

درصد	فراوانی	شاخصهای آماری	
		نوع وظیفه	
۷۸/۲	۲۳۶	دانشجویان	اطلاعات اولیه دربارهٔ دانشجو
۹۳/۶	۱۳۱	استادان	
۸۱	۲۴۴	دانشجویان	همکاری جدی مسئولان دانشگاه
۹۵	۱۳۳	استادان	
۷۳/۴	۲۱۳	دانشجویان	کتاب آیین نامه‌های و مقررات
۸۹/۳	۱۲۵	استادان	
۷۹/۶	۲۴۱	دانشجویان	منابع ارجاعی
۹۶/۴	۱۳۵	استادان	

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این پژوهش، دیدگاه‌های دانشجویان و اعضای هیئت علمی در مورد استاد راهنما مورد بررسی و مقایسه قرار گرفت. علاقهٔ جوانان به ادامه تحصیل در دانشگاه و گسترش روز افزون دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در کشور، با مشکلات گوناگون در حیطه‌های تحصیلی، شخصی و خانوادگی، و شغلی برای آنان همراه بوده است. یافته‌های این پژوهش مؤید آن است که با توجه به تعدد و تنوع مشکلات دانشجویان، ضرورت وجود استاد راهنما برای کمک به پیشگیری و در نهایت درمان مشکلات آنان به شدت مورد تأکید دانشجویان و نیز اعضای هیئت علمی دانشگاه‌هاست. با عنایت به یافته‌های پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. آیین نامه دقیق و سنجیده‌ای در رابطه با اهداف، خصوصیات، شرح وظایف و امکانات مورد نیاز استاد راهنما - که برخی از آنها در این پژوهش مشخص گردیدند، از طرف وزارت فرهنگ و آموزش عالی توسط متخصصان تهیه شود و به دانشگاه‌های کشور به منظور اجراء ابلاغ گردد.

۲. پس از تدوین و ابلاغ آیین‌نامه‌های ذیربط، در ابتدای ورود دانشجویان به دانشکده‌ها، استاد راهنمای آنان تعیین گردد و خدمت رسانی به آنان هر چه زودتر آغاز شود. زیرا برای پیشگیری از مشکلات و در صورت وقوع برای حل آنها، وجود استاد راهنما ضرورت دارد تا با ارائه اطلاعات دقیق و صحیح و به موقع در زمینه‌های مختلف، امکان رشد و شکوفایی استعدادها و دانشجویان فراهم آید.

۳. در تعیین استاد راهنما، به خصوصیات استاد راهنما توجه شود تا او قادر باشد نقش خود را به طور درست و با موفقیت انجام دهد. برخی خصوصیات استاد راهنما به طور کلی عبارتند از تخصص در رشته تحصیلی دانشجو، رازداری، توان برقراری رابطهٔ حسنه، در دسترس بودن، آراستگی ظاهری، تعادل و ثبات روانی، آگاهی از مقررات و قوانین آموزشی، ایمان و پایبندی به ارزش‌ها، آشنایی با اصول و فنون روانشناسی و مشاوره، و برخورداری از سلامت جسمی.

۴. چون دامنه و محدودهٔ عملکرد استاد راهنما گسترده و وسیع است، باید امکانات کافی در اختیار او قرار گیرد. در غیر این صورت، نخواهد توانست نقش خود را به خوبی ایفاء کند و مؤثر واقع شود. این امکانات از دیدگاه دانشجویان و اعضای هیئت علمی به طور کلی عبارتند از: اطاق مناسب، تلفن، اطاعات اولیه درباره دانشجو، بودجه، همکاری جدی مسئولان دانشگاه، داشتن وقت کافی و در دسترس بودن، کتاب آیین‌نامه‌ها و مقررات آموزشی، و منابع ارجاعی. لازم به یاد آوری است که هر چه امکانات استاد راهنما بیشتر باشد احتمال توفیق او در انجام وظایف محوله و راهنمایی دانشجویان افزایش می‌یابد. بنابراین، استاد راهنما باید درصدد باشد تا علاوه بر امکاناتی که از طرف دانشگاه در اختیارش قرار می‌گیرد، با مراکز و سازمان‌ها و نهادهای دیگر جامعه نیز ارتباط برقرار سازد و به موقع از خدمات و کمک‌های آنان استفاده کند.

۵. ساعاتی را که استاد راهنما صرف راهنمایی و مشاوره دانشجویان می‌کند جزء کار رسمی هفتگی او محسوب شده موظف باشد بخشی از اوقات حضورش را در دانشکده با تعیین وقت قبلی، طبق برنامهٔ مشخص، به راهنمایی دانشجویانش اختصاص دهد.

۶. ترتیبی داده شود که مراکز درمانی و خدماتی، دانشجویان ارجاعی از طرف استاد راهنما را به راحتی بپذیرند و خدمات ضروری را، در حد مطلوب ارائه دهند. در این زمینه، حمایت همه جانبهٔ مسئولان دانشگاه‌ها و نهادها و مؤسسات جامعه از استاد راهنما، برای توفیق

۷. دوره‌های دانش افزایی برای استادان راهنما به طور مستمر برگزار گردد و تجارب شغلی آنان در جمع همکاران نقد و بررسی شود و اطلاعات جدید در اختیارشان قرار گیرد. مسلماً انتشار مجلات علمی برای این منظور، می‌تواند در انتقال تجربیات و اطلاعات استادان راهنما شاغل در دانشگاه‌های مختلف کشور مفید واقع شود.

۸. تعداد دانشجویان تحت راهنمایی هر استاد راهنما، محدود باشد تا او بتواند به خوبی و با دقت کافی به امور آنان رسیدگی کند. تعداد دانشجویان تحت راهنمایی هر استاد راهنما، با توجه به عوامل نظیر رشته تحصیلی دانشجو و امکانات دانشگاه، تعیین می‌شود.

۹. فعالیت‌های استاد راهنما در ترفیع و ارتقای او مؤثر باشد و برای کسانی که وظیفه خود را به خوبی انجام می‌دهند امتیازاتی در نظر گرفته شود.

۱۰. برای آن گروه از استادان راهنما که در رشته روانشناسی و مشاوره تحصیل نکرده‌اند، قبل از آغاز کار، دوره‌های آموزش لازم برگزار شود.

۱۱. مرکز مشاوره دانشجویی به طور درست و با حضور فعال نیروهای متخصص در مشاوره، در همه دانشگاه‌های کشور تأسیس شود. مشاوران شاغل در این مراکز در مواقع ضروری، استاد راهنما را در حل مشکلات دانشجویان یاری می‌دهند.

۱۲. در پایان امید است نهایت سعی و دقت در تعیین استاد راهنما، به شیوه‌ای درست برای دانشجویان در دانشگاه‌ها به عمل آید تا در پرتو بر خورداری دانشجویان از استاد راهنمای صالح و عالم و آگاه، حتی الامکان از وقوع مشکلات پیشگیری شود و در مواقع ضروری به حل مسایل آنان اقدام گردد. در این صورت، یکی از پیش شرط‌های مهم ارتقای کیفی نظام آموزش عالی کشور فراهم خواهد آمد.

منابع:

۱. شفیع آبادی، عبدا... (۱۳۷۴) "مشکلات دانشجویان و ضرورت تأسیس مرکز مشاور دانشگاه‌ها" پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، شماره ۴، ۱۰۴-۱۱۷.
۲. شفیع آبادی، عبدا... (۱۳۷۵) "مقدمات راهنمایی و مشاوره" تهران: انتشارات دانشگاه نور، چاپ پنجم.
۳. شفیع آبادی، عبدا... و ناصری، غلامرضا (۱۳۷۳) "نظریه‌های مشاوره روان درمانی تهر انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، چاپ چهارم.